

BALOGH PÉTER

Szolidaritás az államközi viszonyokban (?)

Nemzetközi támogatási mintázatok vizsgálata az orosz–ukrán háború árnyékában

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2023.3.4

ABSZTRAKT

A tanulmány a társadalmi tőke és a bizalom nemzetközi rendszerben betöltött lehetséges szerepének kérdésköréhez kíván adalékokkal szolgálni az orosz–ukrán konfliktus első évében – 2022. február 24. és 2023. február 24. között – Ukrajna számára biztosított támogatások vizsgálatán keresztül. Nyilvánosan elérhető forrás alapján végzett másodelemzés keretében több dimenzióban is áttekintjük a támogatások összetételét és dinamikáját. Az eredmények alapján – globálisan tekintve – egy alapvetően szűk országcsoportot jelentenek az Ukrajnának támogatást biztosító államok, s közöttük is meglehetősen jelentős aránytalanságok mutathatók ki. Meghatározónak tekinthető az Amerikai Egyesült Államok dominanciája mellett az Egyesült Királyság, Németország és Japán szerepvállalása, illetve kiemelhető a NATO tagállamainak ugyancsak jelentős összesített részesedése, amely a társadalmi tőke sajátos hatásmechanizmusaira is ráirányíthatja a figyelmet.

KULCSSZAVAK: társadalmi tőke, bizalom, nemzetközi támogatás, orosz–ukrán háború

A társadalmi tőke és a bizalom meglehetősen sajátos erőforrásnak tekinthető. Egyrészt amennyiben Pierre Bourdieu (2006) tőkeelméletének hármass felosztását vesszük alapul, a pénz formájában intézményesülni hajlamos gazdasági tőke, illetve a több eltérő altípusban is felismerhető kulturális tőke mellett a társadalmi tőke sajátossága, hogy nem önmagában, hanem valamilyen csoporthoz tartozás kifejeződéseként válik egyfajta előnyrendszerré, illetve a csoporton belüli csereviszonyok révén biztosíthat tulajdonosának többletlehetőségeket. Bourdieu ezen – jellemzően

tehát individualisztikusnak tekinthető (Orbán–Szántó, 2006: 140–142) – interpretációja James Coleman (2006) megfogalmazásában annyiban szintén visszatükröződik, hogy itt a társadalmi tőke nem közvetlenül az emberekben, hanem sokkal inkább a közöttük lévő viszonyokban ölt testet. A társadalmi tőke ezen strukturális jellegéhez Coleman még hozzákapcsolja e tőketípus funkcionalitását, azaz azt a jellegzetességet, hogy – mint termelő tőke – a társadalmi tőke is elősegíti a cselekvést, olyan célok elérését valószínűsíti, melyeket a tőke hiányában a cselekvők nem tudnának megvalósítani (Coleman, 2006: 111–112).¹ A társadalmi tőkének az érintettek számára potenciálisan kedvező hatását – éppenséggel annak hiányán keresztül – Robert Putnam (2006) mutatta be, illetve tágította ki e fogalmat szélesebb társadalmi kontextusban. Putnam alapvetően kollektivistikus (Orbán–Szántó, 2006: 140–142), a *bizalom* terminusában kifejtett szemléletmódjában e tőketípus közösségi erőforrásként jelenik meg, mely nagyban hozzájárul a társadalom működőképességéhez, prosperálásához, fejlődéséhez – illetve hiánya akadályozza utóbbiak lehetőségeit. A társadalmi tőke országok, társadalmak szintjén azonosított pozitív hatása a nemzetközi rendszer működése és biztonsága szempontjából sem hanyagolható el. Elég csak utalni például a különféle bizalomnövelő tevékenységek szerepére a konfliktusok felszínre törése, illetve eszkalálódása (Gazdag–Remek, 2018: 20), a biztonsági csapda kialakulásának (Gazdag–Remek, 2018: 14–15) megelőzése szempontjából. Az országok közötti – akár intézmények szintjén megvalósuló – együttműködés egyik lényeges hozadékának a cselekvések kiszámíthatósága tekinthető (Lebow, 2013: 18), amely nemzetközi kontextusban a bizalom fontosságának előtérbe kerülésével, felértékelődésével járhat. Az államok viselkedésére épülő aktor- vagy mikroorientációjú szemléletmód (Rathbun, 2009: 346) mellett az átfogó perspektívát megtestesítő, a nemzetközi rendszer működésére vonatkozó elméleti iskolák tekintetében is felbukkan, illetve értelmezhető a bizalom (Wrighton, 2022). A legkevésbé igaz ez az alapvetően katonai és gazdasági hatalmukkal operáló, önérdekkövető államokat egy anarchikus rendszerben feltételező realista iskolára, melyben a bizalom mindössze hiányként értelmezhető. A közösnek tekintett értékek, a nemzetközi intézmények és a kölcsönösen előnyös interakciók szerepére épülő liberalizmus esetében az államok közötti – jellemzően racionális belátáson alapuló – bizalom az együttműködést és a békés viszonyokat segíti elő. A nemzetközi rendszer még szélesebb cselekvői körét – beleértve a különféle nem állami szereplőket – feltételező konstruktivista elmélet individualista irányultságú szemléletmódjában a bizalom mint közös értékeken, illetve értelmezéseken alapuló, társadalmi-pszichológiai eredetű erőforrás tűnik fel (Wrighton, 2022: 17–19). Az együttműködésbe és bizalomba való befektetés tehát nem csupán egyéni vagy társadalmi szinten, hanem az államközi viszonyok tekintetében is megterülő erőfeszítésnek bizonyulhat (Wheeler, 2012), mivel olyan kapacitások létrejöttéhez járulhat hozzá, melyek máskülönben nem érhetők el.

A társadalmi erőforrások kedvező szerepének, az együttműködés, a bizalom és szolidaritás fenti kérdéskörét tanulmányunkban egy aktuális konfliktus, az orosz–ukrán

háború esetén keresztül kívánjuk illusztrálni. Arra teszünk kísérletet, hogy feltárjuk, bemutassuk és elemezzük a konfliktus első évében kialakuló, a megtámadott felet támogató nemzetközi közösséget. A 2022. február végén eszkalálódó konfliktus mindenekelőtt Európa, de a tágabb nemzetközi közeg számára is komoly, régóta nem tapasztalt közelségben megjelenő kihívásként, egyfajta sokkhatásként jelentkezett, s az Ukrajnával való szolidaritást és együttműködést kifejező megannyi kezdeményezéshez vezetett. Ezek egy meghatározott szeletének – s különösen az abban rejlő esetleges lehetőségek – fókuszált és módszeres áttekintése tanulságos lehet.

MÓDSZERTANI KERETEK

A tanulmányban bemutatott kutatási eredmények az Ukrajna körül a konfliktus első évében kiépült támogatási hálózatban áramló különféle források jellegéről, összetételéről adnak képet. Ukrajna több területen megannyi, más országok szolidaritásának kifejeződéseként felfogható támogatást kapott, melyek között azonban meglátásunk szerint érdemes és fontos differenciálni. Az egy-egy ország vezetői, meghatározó politikai szereplői által kifejezett támogatás, az ilyen értelmű állásfoglalások, nyilatkozatok mind-mind lényeges elemként merülhetnek fel. Ugyancsak egyértelmű kiállásnak tekinthető a nemzetközi szervezetekben – mindenekelőtt például az ENSZ-ben – való felszólalás, reprezentáció, döntéshozatali-szavazási aktus. Ezeket azonban jelen tanulmány szempontjából szimbolikus, elsősorban gesztusértékű támogatásnak tekintjük, s tartalmi és terjedelmi okok folytán nem vizsgáljuk. Meglátásunk szerint jóval nagyobb mutatóértéke lehet azon támogatásoknak, melyeket egyes országok vagy akár a nemzetközi rendszer egyéb szereplői biztosítottak Ukrajnának, amennyiben azok nem pusztán szimbolikus, hanem anyagi vagy egyéb *gyakorlati* ráfordítást jelentenek, s ezáltal a kérdéskör egy szűkebb, de tartalmasabb dimenzióját teszik vizsgálhatóvá.

A támogatások fenti metszetben való vizsgálatát a Kiel Institute for the World Economy németországi szervezet által megvalósított, az Ukrajna számára biztosított különféle felajánlások, szállítások konkrétumainak összegyűjtését, regisztrálását célzó kutatás – Ukraine Support Tracker – adataira (IFW, 2023) épülő másodelemzés keretében végezzük el. A forrásként szolgáló adatok eltérő formában rendelkezésre bocsátott támogatástípusokat különböztetnek meg.² Elemzésünkben elsősorban a bilaterális, azaz országok által biztosított támogatásokra fókuszálunk, de kitérünk a – jellemzően nemzetközi szervezetekhez kötődő – multilaterális formákra, illetve a teljes kép érdekében utalunk a piaci jellegű formákra is. Az adatokat a konfliktus első évére – azaz a 2022. február 24. és 2023. február 24. közötti időszakra – szűkítve, jellemzően leíró elemzési eljárásokkal dolgozzuk fel, s a kapott eredményeket grafikus illusztrációkkal egészítjük ki.

ADATELEMZÉSEK

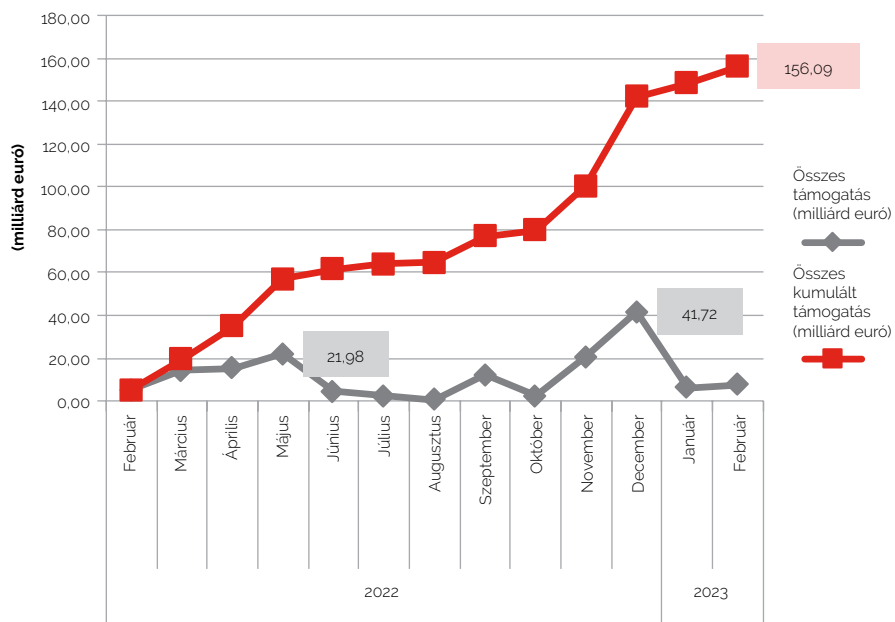
A támogatások alapvető jellemzői

A konfliktus első évében összességében több mint százötvenmilliárd euró olyan pénzügyileg kifejezhető segítség áramlott Ukrajna felé, melyet kétoldalú jelleggel biztosítottak a támogató országok, illetve intézmények.³ E pontosan 156,59 milliárd eurónyi forrás támogatási területek, illetve támogatási célok szerinti eloszlása rendkívül polarizáltnak tekinthető, amennyiben a források egyik meghatározó része, 45,81 százaléka finansiális, költségvetési jellegű támogatást jelent, s lényegében közel azonos, összességében azonban valamelyest még magasabb arányban (46,03%) katonai célú kötelezettségvállalások ellentételezési értékét találjuk ezen összköltségvetésben. A források fennmaradó része – kevesebb mint egytizede, számszerűen 8,16 százaléka – tekinthető humanitárius jellegű támogatásnak. Ha a fenti, bilaterális alapon szerveződő támogatások mellett figyelembe vesszük a nem ilyen formában történt felajánlásokat is – ezeket nagy nemzetközi szervezetek (Nemzetközi Valutaalap, Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank, ENSZ, Világbank-csoport) bocsátották Ukrajna rendelkezésére, s kizárólag pénzügyi jellegű támogatási formát jelentenek –, akkor a teljes támogatási összeg 169,52 milliárd eurót tesz ki, melynek arányai nagyságrendileg hasonlóak a fentiekhez, bár támogatási célok szerint az egymáshoz való viszonyok módosulnak. Ebben az összetételben ugyanis az összesített támogatásoknak lényegében a fele (49,94%) pénzügyi-financiális támogatásként jelenik meg, a forrásoknak még mindig több mint a kétötöde (42,52%) katonai célú, s mindössze a fennmaradó 7,54 százalék humanitárius jellegű támogatás. A segítségnyújtás fenti dimenzióin túl – jellemzően a humanitárius célokhoz kapcsolhatóan, de azoktól elkülönítetten vizsgálva – annak meghatározását is meg lehet kísérelni, hogy közelítőleg mekkora pénzügyi támogatással tekinthető egyenértékűnek a konfliktus miatt bizonyos országokban megjelenő menekültek segítése, elhelyezése, ellátása, amely – az ezen szerep kör vonatkozásában relevánsnak tekintett harmincegy ország viszonylatában – összességében további 44,35 milliárd eurónyi összeget jelent. Az ily módon kalkulált támogatási összérték 165,42 milliárd euró, melynek összetételére jellemző, hogy legnagyobb arányban (41,40%) a katonai jellegű támogatás fordul elő, további egynegyed részt (25,03%) tisztán pénzügyi célú források tesznek ki, a humanitárius pénzügyi felajánlások 6,75 százalékban vannak jelen, s a fennmaradó, valamivel több mint egynegyed részarányt (26,81%) a menekültek ellátása finanszírozásának becsült pénzügyi kerete jelenti. Azt is érdemes itt megemlíteni, hogy a menekültek megsegítése fenti költségének eloszlása rendkívül egyoldalúnak tekinthető, mivel az ezzel kapcsolatos tevékenységek pénzügyi értékre átszámított forrásának több mint a fele (51,54%) két országban – Lengyelországban és Németországban – jelenik meg.⁴

Időbeli tendenciák

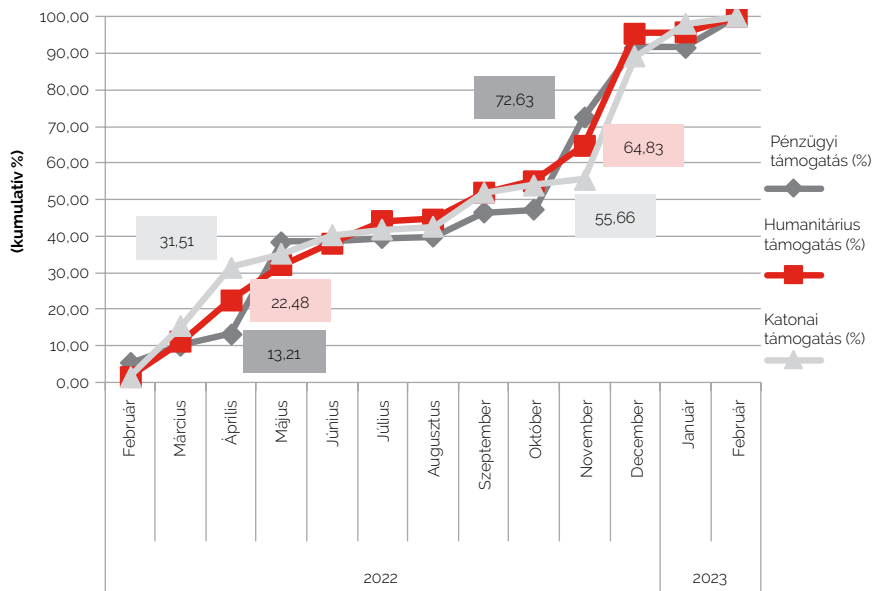
Az Ukrajna számára felajánlott pénzügyi támogatások időbeli eloszlásában⁵ két meghatározónak tekinthető bővülési periódus azonosítható be (1. ábra). A konfliktus kezdetétől indul az első ilyen támogatási hullám, amely májusban éri el a legmagasabb értéket – ebben a hónapban közel huszonnégy milliárd euró forrás jelenik meg –, majd a nyári hónapokban egyfajta stagnálás mutatható ki. Ezt a nyugodtnak tekinthető időszakot törli meg az inkább jellemzően az ősz második felében, illetve télen kibontakozni látzó – az előbbinél jelentősebb – második intenzívebb támogatási periódus, amely az év végéig eltart, s a végén, azaz decemberben mutatja a legjelentősebb forráskihelyezést, 41,72 milliárd euró összértékben.

1. ábra: A támogatások időbeli eloszlása (saját számítás és szerkesztés)

Támogatási területek szerinti bontásban a belső arányok szemléltetése bizonyulhat mutatóértékűnek, jóllehet az összesített adatok időbeli tendenciáihoz képest markáns eltérések nem, mindössze kisebb átrendeződések rajzolódhatnak ki a források célja szerint (2. ábra). A vizsgált időszak elején – nyilvánvaló okokból – a katonai jellegű támogatások növekednek a legjelentősebb ütemben: áprilisra a megtámadott ország számára felajánlott katonai jellegű támogatások közel egyharmadával (31,51%) számolhatunk, míg ugyanabban az időszakban a humanitárius céllal megjelölt forrásoknak egynegyed és egytöd közötti aránya (22,48%) mérhető, s ekkor még a legalacsonyabb mértékben a pénzügyi

2. ábra: A támogatások időbeli eloszlása területek szerint (saját számítás és szerkesztés)

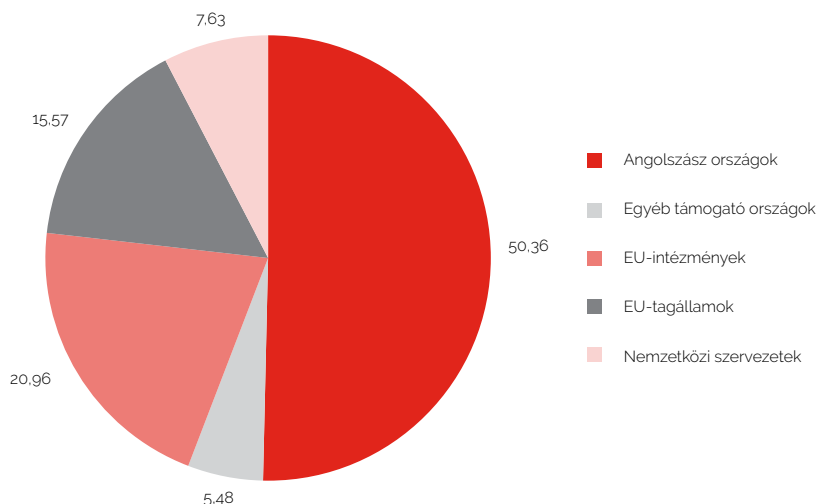
támogatások jelennek meg (13,21%). Májusban azonban jelentősen növekszik a pénzügyi célú segítségnyújtás, így erre a hónapra az arányok jóval kiegyenlítettebb képet adnak, de a pénzügyi támogatás a nyári hónapokban arányaiban alacsonynak tekinthető, s jellemzően ezen időszakban realizálódnak a humanitárius támogatások. Az augusztustól kibontakozó lassú növekedési arányok az ősz első hónapjaiban átrendeződést eredményeznek. Ez novemberre olyan mintázathoz vezet, melyben a katonai támogatásoknak még csak valamivel több mint a fele (55,66%) lett regisztrálva, míg a humanitárius célú forrásoknak már közel a kétharmada (64,83%) megjelenik, a pénzügyi támogatásoknak azonban ekkorra már közel háromnegyede (72,63%) kimutatható. Az év végéig tartó erőteljes növekedési ütem decemberre újra az arányok közötti különbségek relatív kiegyenlítését hozza, nagyságrendileg egységesen kilencvenszázalékos arányokkal, s a vizsgált időszak utolsó két hónapjában már ugyancsak nem jelennek meg markáns eltérések.

A támogatói csoportok szerinti összetétel

Ha a vizsgált időszak teljes támogatásának országcsoportonkénti – azaz jellemzően bilaterális alapon szervezett – eloszlását, illetve a szervezeti-intézményi alapon felajánlott források mintázatát egyben vizsgáljuk (3. ábra), a mindösszesen 169,52 milliárd eurós összeg felét (50,36%) az angolszász országoknál⁶ találjuk meg. Igaz, ettől a meghatározó – alapvetően az Amerikai Egyesült Államok által dominált – támogató országcsoporttól jelentősen elmaradva, az Ukrajnának segítséget nyújtó entitások között a máso-

dik legjelentősebb részesedést az uniós intézmények⁷ által felajánlott források jelentik: e támogatások egyötöd arányt (20,96%) tesznek ki, amelyhez az EU-tagállamok mindössze 15,57 százalékot elérő vállalásait hozzáátéve az összes forrásnak még mindig csak az egyharmadát kitevő részesedést találunk. A korábban már említett, kizárólag pénzübeli támogatást nyújtó nemzetközi szervezetekhez⁸ 7,63 százalék forrás köthető, s a további országok⁹ esetében az angolszász országcsopórt részarányának hozzávetőlegesen mindössze az egytizede, 5,48 százalékos támogatási arány mérhető.

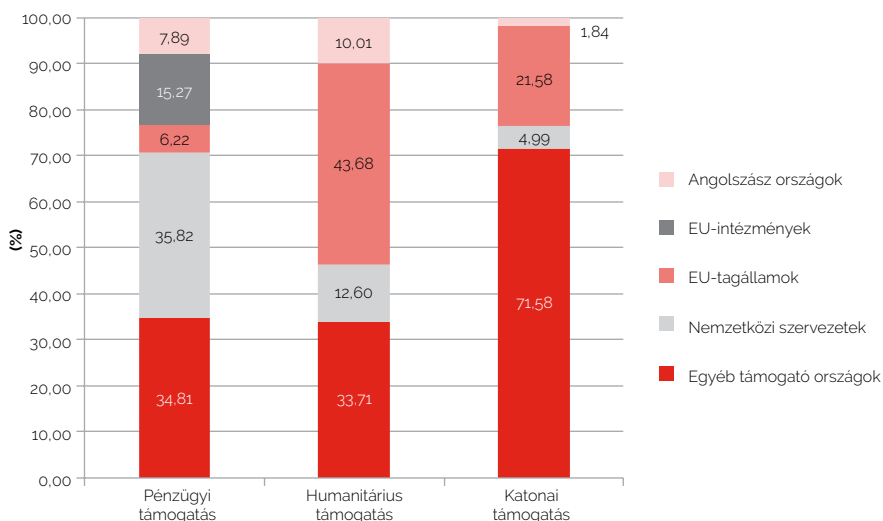
3. ábra: A támogató csoportok részesedési arányai (saját számítás és szerkesztés)

A támogatási célok szerinti területeken belül a különféle donorcsoportok meglehetősen eltérő szerepvállalása mutatható ki (4. ábra). A pénzügyi támogatások terén az uniós intézmények és az angolszász országok hasonló, nagyjából egyharmados arányt valamelyest meghaladó részesedést tudhatnak magukénak (35,82%, illetve 34,81%), továbbá a nemzetközi szervezetek felajánlásai képviselnek még jelentősebb arányt a támogatások e típusa esetében (15,27%). Markáns különbség nem jelenik meg az Európai Unió és az egyéb országok között a nagyságrendileg 6-8 százalékos részarányokat figyelembe véve. Ellentétben a humanitárius célokat szolgáló támogatásokkal, melyek esetében az uniós tagállamok domináns támogatóként jelennek meg: a források 43,68 százalékát adják, amihez hozzászámítva az EU-intézményeken keresztül megvalósuló dotációt (12,6%) az Európai Unió szerepvállalása meghaladja az összes támogatásnak több mint a felét. Az egyéb támogató országok a humanitárius célú források tizedét adják, az angolszász országok pedig az előbbi támogatási területhez hasonlóan egyharmados

részarányt (33,71%) képviselnek. Ehhez képest azonban újfent jelentősen átstrukturálódik a finanszírozási összetétel, ha a katonai jellegű támogatásokat vizsgáljuk, ugyanis ebben a dimenzióban kimagaslóan dominánsnak bizonyul az angolszász országcsoport szerepvállalása, tekintettel arra, hogy a teljes katonai jellegű támogatási forrás közel háromnegyedét (71,58%) adják. Az uniós tagállamok együtödöt meghaladó arányával (21,58%), illetve az uniós intézményeken keresztül megvalósuló támogatásokkal (4,99%) lényegében le lehet fedni a katonai támogatások egészét – az egyéb országok 1,84 százalékos szerepvállalása nem tekinthető jelentősnek.

4. ábra: A támogatási területek csoportok szerinti eloszlása (saját számítás és szerkesztés)

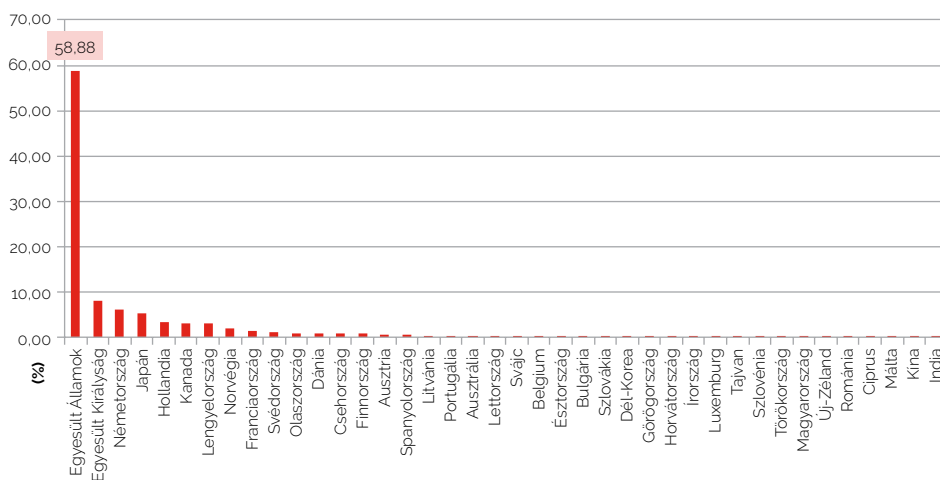

Országok szerinti mintázatok

Ha az elemzést kizárólag az országok által bilaterális alapon felajánlott, pénzügyileg kifejezett támogatásokra szűkítjük,¹⁰ az érintett negyven ország tekintetében a források rendkívül jelentős mértékű koncentrációja figyelhető meg (5. ábra). Az összes pénzügyi támogatásnak több mint a fele (!) az Amerikai Egyesült Államoktól érkezik: a források 58,88 százaléka a világpolitika legmeghatározóbb szereplőjeként tekintett tengerentúli ország pénzügyi támogatását jelenti az orosz–ukrán konfliktus első évében. A fennmaradó támogatások eloszlása – nyilvánvalóan szükségszerűen – meglehetősen elaprózott képet mutat, amennyiben mindegyik további országnak tíz százalék alatti a részesedése.¹¹ Ezek között kiemelhető még az Egyesült Királyság a maga 8,12 százalékos részesedésével, az Európában gazdasági vezető szerepet játszó Németország 6,09 százalékos aránnyal, valamint a Távol-Keletről Japán, melynek esetében még öt százalékot meghaladó (5,15%)

részesedés mérhető. Hollandia, Kanada és Lengyelország három százalék körüli arányt tudhat magáénak, továbbá Franciaországnál, illetve a skandináv térségből Norvégiánál és Svédországnál mérhető egy százalékot meghaladó részesedés. A fennmaradó országok esetében már ez utóbbi sem teljesül.

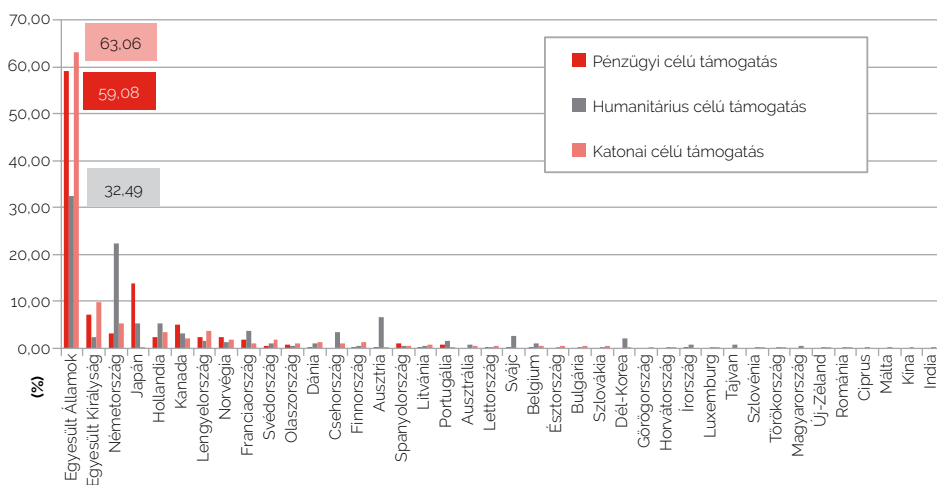
5. ábra: A támogató országok részesedési arányai (saját számítás és szerkesztés)

Támogatási területek szerinti bontásban ugyancsak egyértelműen kimutatható az Amerikai Egyesült Államok dominanciája (6. ábra). A finansziális-költségvetési célú támogatásoknak közel hatvan százaléka (59,08%) található meg ennél az országnál, amihez mérten, relatív értelemben még Japán és az Egyesült Királyság – 13,67, illetve 7,11 százalékos – részaránya tekinthető jelentősebbnek. Ha ezekhez még hozzácsatlakozunk Kanada közel ötszázalékos (4,97%) és Németország 3,14 százalékos részesedését, megállapíthatjuk, hogy e mindössze öt ország az összes pénzügyi célú támogatás közel kilenczetedét (87,97%) fedi le.

A humanitárius támogatások esetében – az előbbiekhöz képest legalábbis – jóval kiegyenlítettebb kép tárható fel. Bár e tekintetben is az USA bizonyul a legmeghatározóbb szereplőnek, mely az összes ilyen célú támogatás közel egyharmadát (32,49%) adja, nem olyan markáns Németország lemaradása, melynek esetében a humanitárius területhez kapcsolódó forrásoknak több mint egyötöde (22,35%) regisztrálható. Kiemelkedik még a humanitárius céllal (is) támogató országok köréből a korábbi adatoknál látótérbe nem került Ausztria a harmadik legnagyobb arányú (6,48%) vállalásával, de nem sokkal marad el tőle Hollandia (5,26%) és Japán (5,13%) sem. Franciaország, Csehország és Kanada is három százalékot meghaladó arányt képviselnek (3,50%, 3,32% és 3,15%). A támogatások e formája esetében a fenti országok – tehát az összes támogató

6. ábra: A támogató országok részesedési arányai területek szerint (saját számítás és szerkesztés)

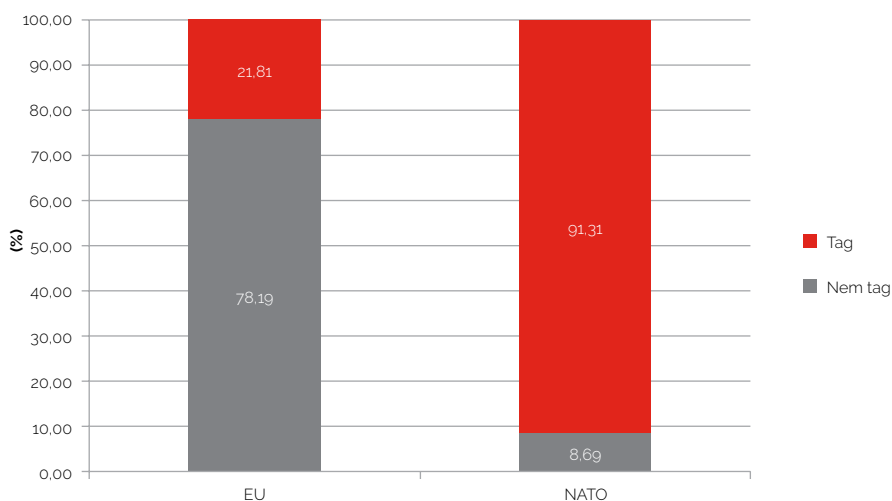

állam egynegyede – adják a források 86,61 százalékát, szemben az előző dimenzióval, ahol a nagyságrendileg megegyező részesedést a forrást biztosító államok mindössze egynolcada fedte le.

A katonai célú támogatásoknál újfent erőteljesebb koncentrációs mintázat rajzódik ki, az élen messze kimagasló pozíciót elfoglalva az Amerikai Egyesült Államokkal, mely az összes katonai támogatás közel kétharmadát (!) biztosítja 63,06 százalékos részesedésével, s dominanciájára jellemző, hogy rajta kívül nincs olyan állam, melynek két számjegyű részesedése volna. Az Egyesült Királyság 9,68 százalékkal vezet a fennmaradó államok mezőnyét, a szigetországot Németország, illetve Lengyelország és Hollandia követi öt-, illetve háromszázalékos részesedési arányt meghaladó értékekkel (5,21%, 3,54% és 3,44%). Ha mindehhez hozzávesszük még Kanadát – mely 2,02 százalékos aránnyal képviselteti magát a katonai támogatások terén –, az így kialakuló, mindössze hat tagból álló országcsoport az összes katonai támogatás 86,96 százalékát tudhatja magáénak.¹²

Az országos szintű adatok esetében érdekesnek tűnhet annak feltárása, hogy milyen szerepet játszhat az államok között esetlegesen meglévő szövetségi rendszer a támogatási tevékenységben (7. ábra). Korábbi elemzésekben már láthattunk bizonyos országcsoportok szerint, illetve támogató intézmények alapján aggregált adatokat, melyek jelen esetben is hasznosíthatók, amennyiben mindenképpen érdemes lehet különbséget tenni az Európai Unió tagállamainak – országszintű – szerepvállalása, illetve az egyéb országok tevékenysége között, de a vizsgálati probléma szempontjából legalább ennyire érdekes lehet a NATO mint katonai szövetség. Az adatok alapján előbbi vonatkozásában

7. ábra: A támogatások EU- és NATO-tagállamok szerinti eloszlása (saját számítás és szerkesztés)

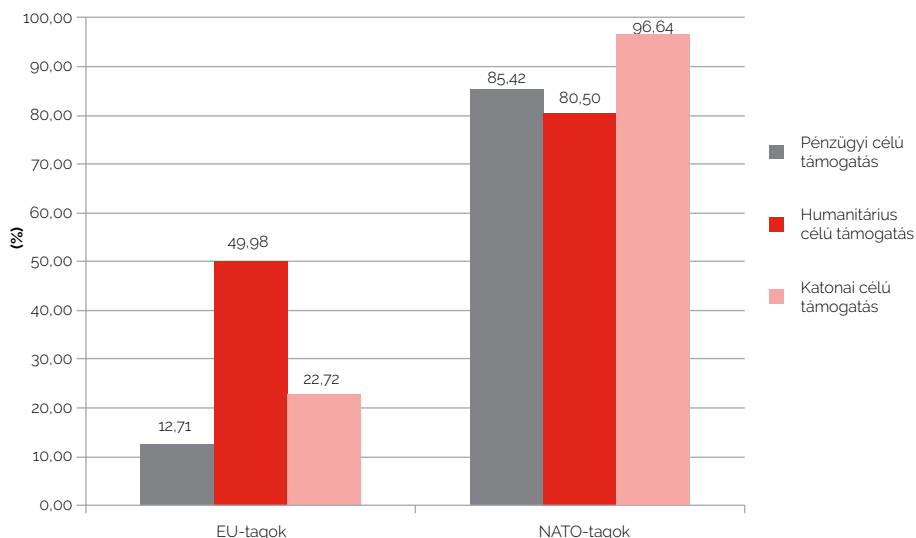
az látható, hogy az országok szerint leszűkített bilaterális támogatásoknak mindössze valamivel több mint az egyötöde érkezik (21,81%) uniós tagállamoktól. Ezzel szemben a NATO-tag országok által nyújtott támogatások a teljes forrásnak több mint a kilenczetedét látszanak lefedni, hiszen az összes támogatás 91,31 százaléka kapcsolható a katonai szövetség valamely tagjához, ami az Amerikai Egyesült Államok korábban bemutatott domináns szerepe mellett is jelentősnek tekinthető.

A NATO-tagállamok dominanciája az egyes támogatási területek esetében is egyértelműen megmutatkozik (8. ábra). Míg az uniós tagállamok a pénzügyi célú támogatásoknak mindössze 12,71 százalékát adják, addig a NATO-tagországok esetében ez az arány közel hétszer magasabb (85,42%). A legkisebb különbség – összhangban azon eredményekkel, melyeket a korábbi, aggregált szinten elemzett adatoknál tapasztaltunk – a humanitárius támogatásokból való részesedésnél jelenik meg, ez az EU és a NATO esetében 49,98, illetve 80,50 százalék. A katonai támogatások terén pedig szinte teljes mértékű a NATO-tagországok dominanciája (96,64%), jóllehet az első támogatási területhez képest mérsékeltebbnek tekinthető az aránytalanság, hiszen az uniós tagállamok részesedése is inkább az egyenlőséghez esik közelebb (22,72%).

Az ukrajnai menekültek segítése

Az orosz–ukrán háború a katonai műveletek veszteségei, az elpusztított katonai és ipari, valamint lakossági infrastruktúra mellett komoly kockázatot jelent a lakosság számára, ami jelentős mértékű menekülthullámot indított el. Az elemzett adatok tanúsága szerint – a szakterülettel foglalkozó szervezetek nyilvántartásaira, illetve becsléseire ala-

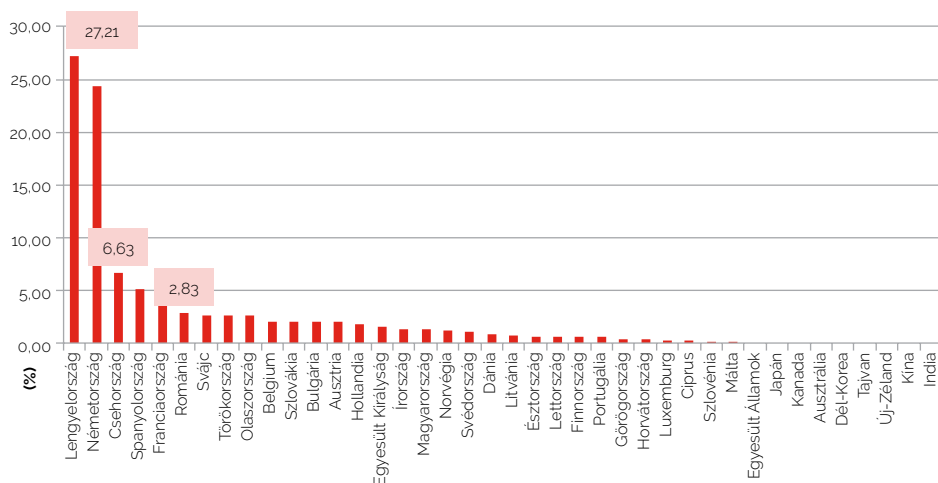
8. ábra: Az EU- és NATO-tagállamok támogatási területek szerinti szerepvállalása
(saját számítás és szerkesztés)

pozva – több mint ötmillió olyan menekülttel (5 193 886 fő) lehet számolni, akik más országokba utaztak. Az érintettek többsége – lényegében fele (50,42%) – két országban található meg: Lengyelországban az összes menekültnek csaknem az egyharmada (30,10%), Németországban pedig az egyötöde (20,32%) talált menedékre az adatok alapján. Csehországban a távozóknak közel egytizede (9,45%) található meg, Olaszországban, Spanyolországban és az Egyesült Királyságban pedig három százalék körül alakul a menekültek aránya. A jelzett arányok mögött található menekült lakosság természetesen más-más súlyt képvisel a befogadó ország népességéhez viszonyítva – így tekintve a Németországba érkezők hozzávetőleg egyszázalékos arányt jelentenek, Lengyelországban viszont ez a relatív mutató már meghaladja a négy százalékot. Még inkább igaz ez Csehország esetében, s relatíve különösen jelentős – öt százalék feletti – arányt képviselnek a menekültek népességarányosan Montenegróban és Észtországban.

A menekültek ellátásához kapcsolódó pénzügyi terhek becsült összértéke 44,35 milliárd euró, amely jellemzően arányosan oszlik meg a befogadó országokba érkező menekült népesség között, amennyiben a források legjelentősebb része (27,21%) Lengyelországban, további közel egynegyede (24,32%) pedig Németországban található (9. ábra). Csehországban és Spanyolországban hozzávetőlegesen ötszázalékos részarány mérhető – 6,63 és 5,06 százalék –, de Franciaországban is meghaladja a négy, Románia, Svájc, Törökország, Olaszország, Belgium, Szlovákia és Bulgária esetében pedig a két százalékot.

9. ábra: A menekültellátás költségeinek eloszlása országok szerint (saját számítás és szerkesztés)

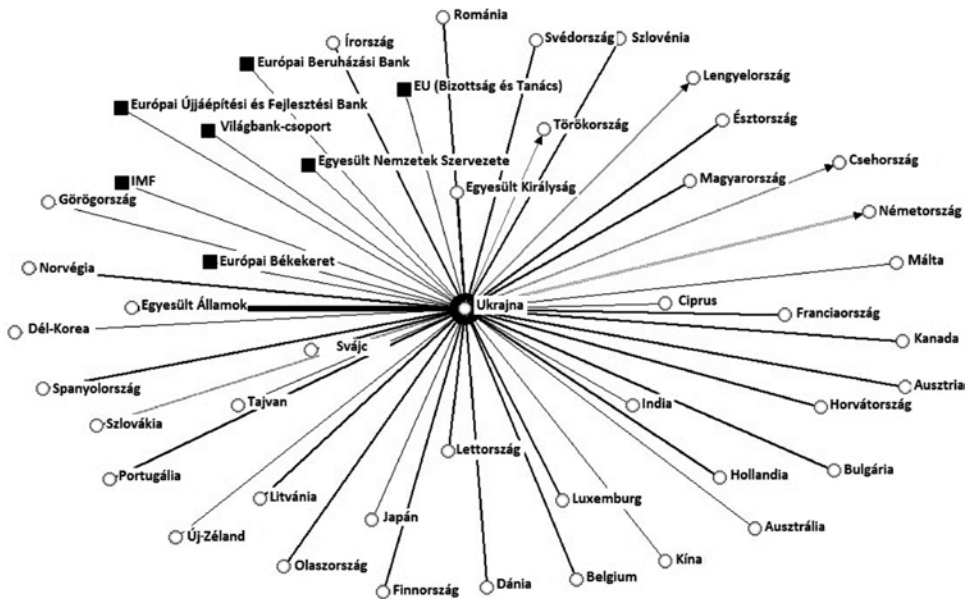

ÖSSZEGZÉS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

A fentiekben több aspektus mentén tártuk fel és jellemeztük az Ukrajnának nyújtott támogatások mintázatait. Az eredmények összegzése előtt érdemes rámutatni, hogy az Ukrajnát támogató országok és nemzetközi szervezetek, intézmények egy jól lehatárolt csoportot alkotnak, s körükben is meglehetősen markáns aránytalanságok jelennek meg (10. ábra). A világ hozzávetőleg kétszáz állama közül mindössze negyven jelenik meg a támogatók között, ami arányaiban messze nem kimagasló érték – a globális világnak mindössze egyötöde van jelen a támogató országok között, s körükben is domináns az Amerikai Egyesült Államok.

Az adatelemzések eredményei alapján a pénzügyileg meghatározott támogatások összesített mutatóját vizsgálva megállapítható, hogy (1) rendkívül meghatározónak bizonyul a katonai és a pénzügyi célú támogatások köre, ami polarizált mintázatot eredményezve a humanitárius célú költsékek kevesebb mint egytizednyi részarányát jelenti. Az Ukrajna segítése érdekében megjelenő támogatások időbeli dinamikájában összességében (2) két jelentősebbnek tekinthető növekedési időszak mutatható ki – egyrészt a támadást követő negyedéves periódusban tavasz végéig, majd a nyári hónapokat követően késő ősszel és a téli időszakban. A támogatások belső arányaiban jellemzően ezen időszakokon belül (3) némi átrendeződés mutatható ki, de az összesített tendencia esetében megjelenő mintázatok ebben a tekintetben is dominálnak. A támogatások finanszírozói körét tekintve szembeötlő (4) az angolszász országok szerepvállalásának meghatározó jellege összességében, illetve dominanciája az Ukrajnának nyújtott katonai jellegű támogatások terén. Az Európai Unió intézményeinek és tagállamainak együttesen egyharmados részaránya jellemző az összesített adatokra vetítve, ami a humanitárius területhez

10. ábra: Ukrajna támogatói hálózata (saját számítás és szerkesztés)

kapcsolódó támogatások vonatkozásában növekszik a források felét meghaladó mértékűre. Az egyéb országok érdemben egyik célterület esetében sem lépik túl a támogatások egytizedes arányát, ami az összesített adatokban a legalacsonyabb szerepvállalást testesíti meg, nem sokkal elmaradva a nemzetközi szervezetek részarányától, amely kizárólag a pénzügyi területhez köthetően jelenik meg. A fentiek alapján tehát valamelyest (5) eltérő finanszírozási szerepvállalás látszik kibontakozni a két meghatározónak tekinthető donor államcsoport között: míg az Európai Unió tagállamai – az uniós intézményeken keresztül megvalósított vállalásokkal kiegészítve – jellemzően inkább a humanitárius célokat szolgáló támogatásokban vállalnak arányaiban nagyobb szerepet, addig az angolszász országok a döntően Ukrajna katonai műveleteinek háttérét adó források terén foglalnak el domináns pozíciót. A támogatások pénzügyileg kifejezett értékének országok szintjén vizsgált mintázatai alapján egyrészt összességében – újfent – megállapítható (6) az Amerikai Egyesült Államok kiemelkedő szerepvállalása. Az USA dominanciája a legmarkánsabban a katonai támogatások esetében jelenik meg, de szerepvállalása a pénzügyi területen is meghatározó. Másrészt fontos hangsúlyozni a további országok között a jellemzően európai kötődésű (7) Egyesült Királyság és Németország forrásmobilizációs tevékenységét. Mindketten relatíve jelentős részt vállalnak a katonai és – kiváltképpen Németország – a humanitárius területhez kötődő támogatások terén,

de a pénzügyi célú támogatást tekintve is tevékenyek. Kiemelhető továbbá a földrajzilag ugyancsak messze eső (8) Japán szerepvállalása, hiszen a távol-keleti szigetország összességében is mérhető támogatási értéket képvisel, de különösen igaz ez a pénzügyi támogatási terület vonatkozásában.

Rendkívül meghatározónak bizonyul a katonai és a pénzügyi célú támogatások köre.

Egyöntetűen megjelenő mintázatként mutathatunk rá továbbá, hogy (9) az Európai Unióhoz képest a NATO mint katonai szövetségi rendszer erőteljesen meghatározónak bizonyul a támogatások eloszlása terén, amennyiben a NATO-tag országok minden támogatási terület vonatkozásában messze meghaladják az uniós

tagállamok összesített részesedési arányait – különösen igaz ez a katonai támogatások s legkevésbé a humanitárius területek tekintetében. A háború miatt menekülő népesség, illetve az ellátásukra felhasznált források eloszlása meglehetősen összetett képet mutat. Egyrészt (10) nem beszélhetünk arról, hogy kizárólag az Ukrajna közvetlen szomszédságában lévő országokban összpontosulnának a menekültek – jó példa lehet erre a relatíve magas spanyol vagy akár francia adat –, ugyanakkor vitathatatlanul (11) vezető szerepet tölt be a menekültek segítésében és ellátásában Lengyelország és Németország.

Olybá tűnik tehát, hogy Ukrajna támogatására a háború első évében egy szűk és belsőleg meglehetősen tagolt struktúrával (Coleman, 2006: 111) jellemezhető hálózat szerveződött meg, amely amellet, hogy jelentős mértékű vállalásokkal segítette a megtámogatott ország helyállítását, illetve működését, egyfajta társadalmi tőkeként szolgálhat, mely a jövőbeli támogatásoknak akár magasabb beágyazottsági szinten történő megvalósítását is elősegítheti. Az USA, illetve a NATO-országok támogatások terén kimutatható dominanciája ugyanakkor a társadalmi tőke és a bizalom néhány további formájának vagy típusának lehetséges szerepére irányíthatja rá a figyelmet. A „kikényszeríthető bizalom” és a „korlátozott szolidaritás” Alejandro Portes és Julia Sensenbrenner szerzőpáros által kidolgozott fogalmak (Portes–Sensenbrenner, 2006: 167–172) például a társadalmi tőke olyan mechanizmusaira utalnak, melyek az érintett támogató csoportok számára bizonyos értelemben előírtnak vagy elvártnak tekintett cselekvési mintázatokat – jelen esetben támogatási szerepvállalást (?) – vethetnek fel. Egy jövőbeli, az Ukrajna körül kiépült támogatási hálózat mint társadalmi tőke későbbi alakulásának vizsgálatát célzó elemzésben e mechanizmusok egy lehetséges további fókuszpontot vagy kutatási irányt jelölhetnek ki.

Végjegyzet

- 1 Ebben a tekintetben a társadalmi tőke e funkciójának annál inkább tud megfelelni, minél zártabb, sűrűbb struktúrában jelenik meg.
- 2 Az adatgyűjtés módszertani kereteihez lásd: IFW, 2023.
- 3 Egyes kimutatások uniós intézmények – EU Bizottság és Tanács – által felajánlott tételeket is tartalmaznak, ezek nélkül a tisztán országokhoz köthető összeg 121,061 milliárd euró.
- 4 Ez a vonatkozó pénzügyi keret érintett országok közötti, önmagában vett eloszlását – illetve annak koncentráltságát – mutatja, nem pedig a menekültek eloszlása és az országokra jutó pénzügyi keretek közötti arányokra reflektál.
- 5 A konfliktus első évének időszakára számított támogatások összesen 156,09 milliárd eurót tesznek ki, ami az országcsoportok szerint aggregált, illetve a támogatási sorrend szerinti kimutatások értékéhez (156,59) esik a legközelebb. Az eltérés az időbeli bontásban vizsgált adatok tekintetében abból adódik, hogy az adatsorok bemeneti információi esetében nem teljeskörűen vagy egyértelműen állapítható meg a támogatás ideje.
- 6 Az angolszász országok kategóriájában az Amerikai Egyesült Államokat, az Egyesült Királyságot, Kanadát, Ausztráliát, valamint Új-Zélandot találjuk, meglehetősen eltérő szerepvállalási arányokkal az USA javára.
- 7 Az európai uniós intézményekként nevesített csoportban az Európai Békekereten (European Peace Facility), az Európai Beruházási Bankon és az EU Bizottságon és Tanácson keresztül megvalósuló támogatásokat tartja számon a kimutatás.
- 8 A nemzetközi szervezetek csoportja a – már említett – nem bilaterális támogatási formát megvalósító Nemzetközi Valutaalapot, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankot, az Egyesült Nemzetek Szervezetét és a Világbank-csoportot foglalja magában.
- 9 Az egyéb támogató országok régiósan meglehetősen szertágazók, mivel Kína és Japán, Dél-Korea és Tajvan, Törökország és India mellett megjelenik itt Norvégia és Svájc is. Ebben a körben összességében Japán és Norvégia esetében jellemző relatíve magasabb támogatási mérték.
- 10 Az elemzés ezen részében tehát csak az egyértelműen országhoz köthető támogatások adatait vesszük figyelembe, azaz az európai uniós tagországok esetében is eltekintünk az uniós intézményeken keresztül folyósított forrásoktól, kizárólag az államok egyéni vállalásainak adatait tekintjük relevánsnak. Az e szűkített keretek között, az országok szintjén vizsgált támogatások összértéke 121,061 milliárd euró, melyben hangsúlyosnak tekinthető a katonai célú támogatások aránya – az összes forrásnak több mint a felét (56,57%) e célterülethez lehet sorolni –, a pénzügyi célú támogatások valamivel több mint egyharmadnyi részarányt (34,20%) tesznek ki, s ebben a metszetben is a humanitárius célú források hozzávetőleg a támogatások egytizedét (9,22%) fedik le.
- 11 A források GDP-arányosan számított eloszlása természetesen más országsorrendet eredményez, jelen munka keretében azonban a források eloszlási mintázatának vizsgálatára vállalkoztunk.
- 12 A katonai támogatás mellett néhány ország ellentételezés fejében is ellátta Ukrajnát az orosz támadás elleni harcokhoz szükséges bizonyos eszközökkel. E fegyverek között találhatunk Panzerhaubitze 2000 és Howitzer tarackokat, drónokat, melyeket tehát Ukrajna megvásárolt. Az értékesítők között Csehországot, Németországot, Szlovákiát, Lengyelországot és Törökországot találhatjuk; a több esetben is hiányos adatok alapján az összköltség nem éri el a két és fél milliárd eurót.

Ábrajegyzék

1. ábra: A támogatások időbeli eloszlása. Saját számítás és szerkesztés.
2. ábra: A támogatások időbeli eloszlása területek szerint. Saját számítás és szerkesztés.
3. ábra: A támogató csoportok részesedési arányai. Saját számítás és szerkesztés.
4. ábra: A támogatási területek csoportok szerinti eloszlása. Saját számítás és szerkesztés.
5. ábra: A támogató országok részesedési arányai. Saját számítás és szerkesztés.
6. ábra: A támogató országok részesedési arányai területek szerint. Saját számítás és szerkesztés.
7. ábra: A támogatások EU- és NATO-tagállamok szerinti eloszlása. Saját számítás és szerkesztés.
8. ábra: Az EU- és NATO-tagállamok támogatási területek szerinti szerepvállalása. Saját számítás és szerkesztés.
9. ábra: A menekültellátás költségeinek eloszlása országok szerint. Saját számítás és szerkesztés.
10. ábra: Ukrajna támogatói hálózata. Saját szerkesztés.

Felhasznált irodalom

- BOURDIEU, PIERRE (2006): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke, in LENGYEL GYÖRGY – SZÁNTÓ ZOLTÁN (szerk.): *Gazdaságpszichológia*, Budapest, Aula Kiadó, 132–146.
- COLEMAN, JAMES S. (2006): A társadalmi tőke az emberi tőke termelésében, in LENGYEL GYÖRGY – SZÁNTÓ ZOLTÁN (szerk.): *Gazdaságpszichológia*, Budapest, Aula Kiadó, 109–131.
- GAZDAG FERENC – REMEK ÉVA (2018): *A biztonsági tanulmányok alapjai*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- IFW (2023): *Ukraine Support Tracker. A Database of Military, Financial and Humanitarian Aid to Ukraine*, Kiel Institute for the World Economy, <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (letöltve: 2023. 08. 01.)
- LEBOW, RICHARD NED (2013): The role of trust in international relations, *Global Asia*, 8. évfolyam, 2013/3., 16–23.
- ORBÁN ANNAMÁRIA – SZÁNTÓ ZOLTÁN (2006): A társadalmi tőke koncepciója, in SZÁNTÓ ZOLTÁN (szerk.): *Analitikus szemléletmódok a modern társadalomtudományban. Tanulmányok a gazdaságpszichológia és a politikai gazdaságtan néhány kortárs elméleti irányzatáról*, Budapest, Helikon Kiadó, 137–155.

- PORTES, ALEJANDRO – SENSENBRENNER, JULIA (2006): Beágyazottság és bevándorlás. Megjegyzések a gazdasági cselekvés társadalmi meghatározóiról, in LENGYEL GYÖRGY – SZÁNTÓ ZOLTÁN (szerk.): *Gazdaságpszichológia*, Budapest, Aula Kiadó, 162–187.
- PUTNAM, ROBERT D. (2006): Egyedül tekézni. Amerika csökkenő társadalmi tőkéje, in LENGYEL GYÖRGY – SZÁNTÓ ZOLTÁN (szerk.): *Gazdaságpszichológia*, Budapest, Aula Kiadó, 207–219.
- RATHBUN, BRIAN C. (2009): It takes all types. Social psychology, trust, and the international relations paradigm in our minds, *International Theory*, 1. évfolyam, 2009/3., 345–380. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1752971909990121>
- WHEELER, NICHOLAS J. (2012): Trust-building in international relations, *Peace Prints: South Asian Journal of Peacebuilding*, 4. évfolyam, 2012/2.
- WRIGHTON, SAM (2022): *Trust in international relations, public diplomacy and soft power. A review of the literature and data*, United Kingdom, British Council. DOI: <https://doi.org/10.57884/YV4S-AF94>

Solidarity and/or self-interest in interstate relations (?)

– Investigating international support patterns
in the shadow of the Russian-Ukrainian war

ABSTRACT

The study aims to contribute to the issue of the possible role of social capital and trust in the international system through the example of the examination of the support provided to Ukraine in the first year of the Russian-Ukrainian conflict. In a secondary analysis research design based on publicly available sources, the composition and dynamics of the support is reviewed in different dimensions. According to the results of the data analyses, a basically narrow group of countries can be identified among the states that provided support to Ukraine, and quite significant disproportionalities can be explored among them. In addition to the dominance of the United States of America, the role of the United Kingdom, Germany and Japan can be identified, as well as the significant aggregate share of the member states of NATO as a military alliance, which can also direct the attention to possible specific mechanisms of social capital.

KEYWORDS: social capital, trust, international support, Russian-Ukrainian war

BALOGH PÉTER | A Szegedi Tudományegyetemen szerzett szociológusi végzettséget 2006-ban, majd a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia Doktori Iskolájában folytatta tanulmányait. A doktori fokozat megszerzését (2012) követően kutatási témája az új évezred konfliktusai társadalmi hátterének kérdésköre lett.

➤ A segítő szakma lapja

MÁLTAI TANULMÁNYOK

Folyóiratunk webes felületen, online formában a maltaitanulmanyok.hu címen is elérhető. Honlapunkon megtalálják a Máltai Tanulmányok lapbemutató kerekasztal-beszélgetésein készült videófelvételeket, illetve a szerzőinkkel készült interjúkat, podcast felvételeket és egyéb extra tartalmakat. Cikkeink teljesen akadálymentesítettek, így a hallás- és látássérültek számára is hozzáférhetőek.

A videófelvételeket a Máltai Tanulmányok **YouTube** csatornáján is követhetik.

A beszélgetések az **Apple podcast, Google Podcast, Soundcloud, Spotify, Spreaker, Amazon podcast, Podpad, Podcast Addict** és más ismert podcast oldalakon is meghallgathatóak.

Aktuális információinkról, híreinkről, plusztartalmainkról a közösségi média felületein – a **Facebookon** és **Twitteren** is – tájékozódhatnak.

A szakmai közösség számára lehetőség van a lapban megjelentek véleményezésére, megvitatására az **Academia.edu** oldalon.

Találkozunk Önnel a virtuális térben is!